

RECEPCIJA ASAN-AGINICE NA FRANCUSKOME JEZIKU

Drijenka Pandžić Kuliš
Zagreb

Sažetak: U ovome radu ukratko se prikazuje recepcija hrvatske balade *Asan-aginice* na francuskome jeziku u razdoblju od 1778. do 2013. s posebnim obzirom na njezina aktualna posrbljivanja u kontekstu dvjestogodišnjih velikosrpskih obmanjivanja europske te svjetske kulturne javnosti.¹ Osobitu pozornost nedavno privlače izlaganja: pariškoga visokoškolskog profesora i beogradskog istraživača Boška Bojovića o recepciji srpske narodne književnosti u Francuskoj u prvoj polovici 19. stoljeća² i Sorbonnina profesora Paul-Louisa Thomasa o francuskim prijevodima *Asan-aginice*³ – na Znanstvenom skupu *Srpska književnost u europskom kontekstu: tekst, kontekst i intertekstualnost (La Littérature serbe dans le contexte européen: texte, contexte et intertextualité)* u Bordeauxu 29. i 30. rujna 2010.

Ključne riječi: *Asan-aginica*, recepcija, prijevodi, posrbljivanje, francuski jezik.

I.

Svrhovito je uvođenje potencijalnog čitatelja u ovaj pregledni tekst kratkim ponavljanjem općepoznatih činjenica o hrvatskoj baladi *Asan-aginici* i isticanjem dvostoljetnoga „otimanja” iz hrvatske književnosti (posrbljivanja ili srbizacije), o čemu su sedamdesetak godina u prošlo-

---

¹ Nastojat ću napisati znanstveni pregledni tekst, a na kraju ću naznačiti posebnu motivaciju za bavljenje francuskim prijevodima *Asan-aginice*.

² Bojović, B. (2013) „La réception de la poésie populaire serbe en France dans la première moitié du XIXe siècle”, u: Srebro, M. (ured.), *La Littérature serbe dans le contexte européen: texte, contexte et intertextualité*, Pessac, MSHA, str. 53. – 64.

³ Thomas, P.-L. (2013) „Les traductions françaises de *Hasanaginica*”, u: Srebro, M. (ured.), *La Littérature serbe dans le contexte européen: texte, contexte et intertextualité*, Pessac, MSHA, str. 65. – 79.

stoljetnoj Hrvatskoj, dok je bila u sastavu kraljevske i komunističke Jugoslavije, pisali samo hrabri znanstvenici. Još od 1814. godine, kada ju je Vuk Karadžić preveo na srpski, mijenjao i poružnio krivotvorbama te proglasio srpskom narodnom pjesmom, njegovi su velikosrpski sljedbenici i obmanuti stranci pripisivali je samo srpskoj književnosti.⁴

Nije teško do neospornih dokaza da je balada (usmena narodna lirsko-epska pjesma) *Asan-aginica* najpoznatije hrvatsko književno djelo u svijetu koje izaziva veliku pozornost.⁵ To joj je izvorni hrvatski naslov, pa ponavljam tvrdnje i sugestije onih hrvatskih i ostalih znanstvenika koji su pozivali na obveznu uporabu toga naslova u hrvatskome jeziku, povijesti hrvatske književnosti i nastavi hrvatske književnosti,⁶ ali i u svagdašnjoj komunikaciji.⁷ Time se izriječkom ističe njezina pripadnost hrvatskoj književnosti i suprotstavljanje prisvajачkim pokušajima jer su štokavci Hrvati – na prostoru gdje je nastala (u zabiokovskim selima Imotske krajine ili nešto šire u sedmerokutu: Imotski – Trilj – Omiš – Makarska – Zaostrog – Vrgorac – Drinovci – Imotski)⁸ te u doba njezina nastanka (možebitno između 1646. i 1649.) i u godinama kad je zabilježena (početkom 1770-ih) – izgovarali samo *Asan-aginica*.⁹ Mijo Milas, najuporniji i najuspješniji istraživač nastanka te hrvatske balade,¹⁰ neosporno tvrdi da ju je spjevala „kršćanka i majka”,¹¹ a vjerojatno je bila,

⁴ Anonymus (1909) „*Hasanaginica* nije iz Vukova zbornika”, *Hrvatsko pravo*, 3942, str. 10.

⁵ Predmet je čestih znanstvenih istraživanja: Bušić, K. (1930) „Hasan-aga i Hasanaginica”, *Jadranska vila*, 8, str. 123; Delorko, O. (1951) *Hrvatske narodne balade i romance*, Zagreb; Bošković-Stulli, M. (1974) „Usmena književnost”, u: *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb; Juroš, I. (1974) „*Hasanaginica*”, *Imotska krajina*, 80, str. 8; Alić, Dž. (1974) „*Hasanaginica 1774–1974*”, *Imotska krajina*, 88, str. 9; Tripalo, A. (1974) „O postanku *Hasanaginice*”, *Imotska krajina*, 84, str. 9; Čeman, M. (1975) „Bibliografija radova o '*Hasanaginici*': 1774–1974,” u: Isaković, A. (pri.) *Hasanaginica 1774–1974*, Sarajevo, str. 621. – 692.; Milas, M. (1981) *Asan-aginčin zavičaj: povijesno-kulturni kontekst narodne balade*, Imotski; Vuković, M. (1984) „*Hasanaginica* u zemlji izlazećeg sunca”, *Imotska krajina*, 326–327, str. 8; Kekez, J. (1986) „Usmena književnost”, u: Škreb, Z. – Stamać, A., *Uvod u književnost*, Zagreb, str. 133. – 193; Kekez, J. (1988) *Prva hrvatska rečenica*, Zagreb; Kekez, J. (1989) *Leukorn i djevojka bez grijeha*, Zagreb; Kekez, J. (1993) *Naizred*, Klek; Botica, S. (1995) *Biserno uresje*, Zagreb; Kuvačić Ižepa, M. (2007) *Čija je Asanaginica*, Split.

⁶ Na uporabi samo toga naslova inzistirao je prof. dr. sc. Josip Kekez, mentor moga diplomskog rada *Hrvatska balada Asan-aginica u prijevodima*. Vrlo sam mu zahvalna na savjetima i uputama za snalaženje u mnoštvu prijevoda na europskim jezicima.

⁷ Kekez, J. (1986) „Usmena književnost”, u: Škreb, Z. – Stamać, A., *Uvod u književnost*, Zagreb, str. 177.

⁸ Šimundić, M. (1971) *Govor Imotske krajine i Bekije*, Sarajevo.

⁹ Isto.

¹⁰ Milas, M. (2011) *Asanagičina domovina*, Split.

¹¹ Kekez, S. (3. siječnja 2012) „Dr. Mijo Milas: *Asanaginicu* je spjevala kršćanka i majka”, *Slobodna Dalmacija*, Split, str. 8.

može se s malom dvojbom pridodati, hercegovačka „ijekavsko-ikavska” rimokatolkinja koja je doseljena u tijeku ili nakon Kandijskog rata (1645. – 1669.) u Zabiokovlje.¹²

Prenošena je ta prekrasna hrvatska balada diljem Dalmatinske zagore, primorja i otoka.¹³ Budući da nema nikakvih dvojbi o njezinu nastanku na hrvatskom teritoriju pod osmanskom vlašću (neosporno hrvatskom od 7. stoljeća!),¹⁴ mogle bi se od znanstvenika očekivati – u okolnostima osjetljivih odnosa među balkanskim državama – promišljenije i opreznije izjave od „nespretna” izjave Sorbonnina profesora kojom (vjerojatno nenamjerno!) sugerira da Hrvati određuju pripadnost *Asan-aginice* hrvatskoj književnosti prema „mjestu njezine radnje” koje se nalazi na „sadašnjemu hrvatskom teritoriju”, tj. koji se tek sada nalazi u granicama države Hrvatske,¹⁵ što bi, nažalost, neke francuske čitatelje moglo navesti na zaključak da taj teritorij nije bio hrvatski u doba nastanka i zapisivanja te balade. U skladu s time moglo bi se reći da je trebalo, ipak, duže razmišljati barem o mogućemu „nepotpunom razumijevanju” sintaktičke sveze pridjeva „actuel” (sadašnji) te imenica „le territoire” (teritorij) i „la Croatie” (Hrvatska), osobito ako se ima na umu takvo nerijetko francusko nazivanje teritorija koji neka država samo trenutno ima u posjedu.¹⁶

¹² Za rasprave o hrvatskoj baladi *Asan-aginici* poticajno je spomenuti i doseljavanja hrvatskih katoličkih obitelji iz istočne ili južne Hercegovine u Zabiokovlje. Te su obitelji donosile svoj govor koji se brzo „utapao” u izrazito većinskoj zabiokovskoj ikavštini.

¹³ Desetak je pretpostavki o prvom zapisivaču *Asan-aginice*. Među ostalima, pretpostavlja se da je to učinio jedan od dvojice Fortisovih prijatelja: Matija Sović ili Julije Bajamonti. Drugi tvrde da ju je Fortis vjerojatno dobio od vojvode Ante Pervana iz Kokorića kojemu se priključio na putovanju po Dalmatinskoj zagori. Postoji i pretpostavka da ju je zabilježio fra Klement Grubišić, gvardijan Franjevačkoga samostana u Makarskoj. Po jednoj je varijanti zabilježio tiskanu varijantu upravo Fortis slušajući kako je izgovara njegova sluškinja Stana Stanković, Hrvatice iz okolice Drniša, gdje ju je nakon sto pedeset godina od Fortisova objavljivanja zabilježio i hrvatski kipar Ivan Meštrović. Usp. Kekez, J., 1986:133-193.

¹⁴ Ujević, A. (1991) *Imotska krajina*, Imotski, str. 122. – 123.

¹⁵ Thomas, 2013:76.

¹⁶ Razumljiva je hrvatska poslijeratna (nakon Domovinskog rata: 1991. – 1995.) osjetljivost tijekom čitanja tekstova u kojima se zamjećuje ili samo naslućuje utjecaj velikosrpske promidžbe, posebice tekstova namijenjenih studentima na sveučilištima koji bi mogli prema izrazu „le territoire actuel de la Croatie” zaključiti da je taj teritorij tek odnedavno dio Hrvatske. Unatoč njegovu neprihvatljivoj izrazu ponovno ističem svoje uvjerenje da Sorbonnin profesor nije to zasigurno napisao s nelijepom namjerom, ali slučajna nepromišljenost ili neopreznost ne bi se mogla pripisati svim sudionicima toga skupa.

II.

Početak velike popularnosti i prevođenja *Asan-aginice* na europske jezike začet je ubrzo nakon što je talijanski putopisac Alberto Fortis (1741. – 1803.), svećenik i jezikoslovac, tiskao (talijanskom grafijom) izvorni hrvatski tekst *Xalostna pjesanza plemenite Asan-Aghinize* i prijevod na talijanski *Canzone dolente della nobile sposa d'Asan-Aga* u knjizi *Putovanje u Dalmaciju*.¹⁷ Moglo bi se reći da je prvi put tiskana u „prikladnom vremenu”¹⁸ jer Europa je u završnici 18. stoljeća pokazivala iznimno zanimanje za narodna usmena književna djela,¹⁹ a mnogim istaknutim piscima toga doba, romantičarima, bila su nadahnuće u stvaranju raznovrsnih književnih djela.²⁰ Iako je *Asan-aginicu* prvi blagoslovljeno preveo taj talijanski putopisac, nakon njega je bilo vrlo malo Talijana koji su je pokušali prevesti ili prepjevati. Njegov se prijevod pojavljivao u zbornicima usmenoga narodnog pjesništva punih sto pedeset godina.²¹ Nije teško odgovoriti zbog čega u Italiji nije bilo novoga zanimanja za *Asan-aginicu* kao u Njemačkoj,²² Francuskoj²³ ili Velikoj Britaniji. Naime, Talijani su već u 18. stoljeću na Dalmaciju gledali kao na svoju zemlju.

Umjetničku vrijednost *Asan-aginice* među prvima je izvan Mletačke Republike zamijetio Johann Wolfgang Goethe koji ju je 1775. prepjevao na njemački jezik pod naslovom *Žalopojka o plemenitoj Asan-aginoj ženi*²⁴ za Herderovu zbirku *Volkslieder* (1778.).²⁵ Njegov prijevod označio

¹⁷ Fortis, A. (MDCCLXXIV) *Viaggio in Dalmazia, Venezia*.

¹⁸ Albertu Fortisu nisu se drugdje posrećila istraživanja kao u Hrvatskoj. Utvrđene su njegove relacije s britanskom kraljevskom vladom. Financiran je za obavljene špijunske poslove. Usp. Muljačić, Ž. (1952) „Iz korespondencije Alberta Fortisa”, u: *Građa za povijest hrvatske književnosti*, Zagreb.

¹⁹ Čubelić, T. (1965) „Narodna književnost”, u: *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb, 6, str. 204. – 206.

²⁰ Mnoštvo je književnih stručnjaka prikazivalo i procjenjivalo pojedine prijevode *Asan-aginice*. S nevelikim brojem pogrešaka poticajno je cjeloviti pregled napravio bošnjački književnik Alija Isaković u časopisu *Život* (Sarajevo, 1974., br. 5) te u knjizi *Hasanaginica 1774-1974* (Sarajevo, 1975.).

²¹ Talijanima pripada prvenstvo u predstavljanju *Asan-aginice* na svjetskoj književnoj sceni. Očito je Fortis imao pjesničkoga i prevoditeljskog dara, a tijekom prevođenja vjerojatno je slušao savjetnike koji su odlično znali hrvatski i talijanski jezik.

²² Tropsch, S. (1906) „Njemački prijevodi narodnih naših pjesama”, *Rad JAZU*, 166, str. 1. – 74.

²³ Šamić, M. (1966) *Francuski putnici na pragu XIX stoljeća*, Sarajevo.

²⁴ U kontekstu dvjestogodišnjih velikosrpskih obmanjivanja europske i svjetske kulturne javnosti, potrebno je posebice istaknuti, da ih je zapravo u neznanju širio i veliki njemački književnik Johann Wolfgang Goethe. Usp. Goethe, J. W. (1778) „Klaggeresang von der edlen Frauen des Asan-Aga (Moralisch)”, u: Herder, *Volkslieder*.

²⁵ Čurčin, M. (1974) „Intimna pozadina Goetheove prerade *Hasanaginice*”, *Život*, 5, str. 567. – 589.

je priključenje te hrvatske balade antologijskim svjetskim književnim djelima.²⁶ Alija Isaković je još 1975. tvrdio da je tijekom dvaju stoljeća „samo na njemačkom jeziku” nastalo „blizu pedeset” prijevoda, a gotovo „dvadeset na francuskom i engleskom jeziku”.²⁷

III.

Asan-aginica je imala bogatu recepciju na francuskome premda je na tom jeziku bilo velikih kontroverzi oko njezine pripadnosti. Tako je kao „srpska pjesma” uključena na Znanstveni skup *Srpska književnost u europskom kontekstu: tekst, kontekst i intertekstualnost (La Littérature serbe dans le contexte européen: texte, contexte et intertextualité)* u Bordeauxu 29. i 30. rujna 2010., sukladno razvidnim planovima glavnog organizatora Milivoja Srebre.²⁸

Boško Bojović u svome izlaganju te članku *Recepcija srpske narodne poezije u Francuskoj u prvoj polovici 19. stoljeća* nije istaknuo bilo kakvu dvojbu o *Asan-aginici* kao „srpskoj pjesmi”.²⁹ Pridjev „hrvatska” (croate) nije ni spomenuo uz tu hrvatsku baladu.³⁰

U uvodnom dijelu svoga izlaganja te članka pod naslovom *Francuski prijevodi Asan-aginice* profesor Thomas ponajprije „neutralno” napominje da je bila „prvi tekst srpske, hrvatske i bošnjačke književnosti na

²⁶ Godine 1798. hrvatski je pjesnik Đuro Ferić preveo Fortisov hrvatski izvornik *Asan-aginice* na latinski jezik. U njegovu su prijevodu osamdeset četiri daktilska heksametra umjesto devedeset dvaju deseteraca u Fortisovoj *Asan-aginici*. Usp. Kasumović, I. (1900) „O latinskom prijevodu nekijeh našijeh narodnijeh pjesama”, *Školski vjesnik*, 82-83, str. 205. – 208.

²⁷ Isaković, 1975:8.

²⁸ Ne iznenađuje tradicionalna velikosrpska prisvajačka upornost na tom skupu. Ipak, očekivano je da su suvremeni slavisti ponešto naučili, među ostalim, od istaknutoga francuskog slavista Andréa Vaillanta, autora rasprave „Vuk Karadžić et l'Hasanaginica” (*Revue des études slaves*, 1939., 1-2, str. 87. – 98.) u kojoj je iznio dovoljno argumenata za zaključak da je *Asan-aginica* hrvatska narodna balada, a da je Vuk Karadžić preveo hrvatski izvornik na srpski jezik te ga još dodatno itekako mijenjao.

²⁹ Bojović, 2013:53-64.

³⁰ Lako se prepoznaje Bojovićeva metodologija posrblijanja iz pokraćenog navoda (2013:55) koji je ovdje preveden na hrvatski:

„Aludirajući na srpsku pjesmu 'Senjanin Tadija', Charles-Joseph de Ligne zadivljen je duhom slavenskih epskih pjesama: 'Divio sam se svojim Hrvatima koji su u ilirskom jeziku slavili...’

Bojović jednostavno naziva srpskim ono što je apostrofirano kao hrvatsko pa tako i pripisuje de Ligneu misao koju nije izrekao. Malo prije i nakon toga prešućuje pridjev „hrvatski” (croate) i imenicu „Hrvatska” (Croatie), osobito dok apostrofira „latinske gradove na istočnoj obali Jadranskog mora” i „dalmatinske humaniste” koje nije htio nazvati hrvatskim piscima. Prema tome i još nekim Bojovićevim „aluzijama” i neistinitim tvrdnjama mogli bi Francuzi steći dojam da hrvatsko ništa nije ni bilo. Jedino je spomenuta „Croatie” u naslovima koje navodi u bilješkama.

francuskom”, a zatim preusmjeruje ili suzuje pripadnost te balade isticanjem tvrdnje da je probudila interes francuske publike upravo za „srpske narodne pjesme”.³¹ Nije otkrio ni jedan dosad nepoznati prijevod *Asan-aginice*,³² ali podsjetio je na stara posrbljivanja i dotaknuo neka suvremena velikosrpska nastojanja. Ističe da nije „moguće dati precizan broj prijevoda *Hasanaginice* na francuskome jeziku” jer ima fragmentarnih prijevoda, ali i onih koji se udaljuju od izvornoga teksta jer su uglavnom preradbe sukladne prevoditeljskim koncepcijama s kraja 18. i prve polovice 19. stoljeća.³³ Napominje da francuski prevoditelji *Asan-aginice* „nisu svi polazili od istoga teksta” koji ima „dvije glavne varijante”: Fortisovu i Karadžićevu. Međutim, prešućuje neospornu činjenicu da je „Karadžićeva varijanta” krivotvorena (falsificirana) Fortisova „žalosna balada” koja je zabilježena u Hrvatskoj.³⁴ Nastojeći minimalizirati optužbe protiv Vuka Karadžića, njegovu „dekroatizaciju *Asan-aginice*” nespretno je nazvao „zamjenom zapadne varijante istočnom varijantom jezika”,³⁵ a zatim je nehotice ili iskreno razotkrio svoje skromno poznavanje etnografskih činjenica o običajima darivanja (i darovima) u hrvatskom kraju gdje je nastala ta hrvatska balada.³⁶

* * *

Prvi prijevod *Asan-aginice* na francuskome jeziku objavljen je već 1778. u Bernu: *Pjesma o smrti Asanove žene*.³⁷ Ime je prevoditelja ostalo nepoznato premda se može pretpostaviti da je riječ o frankofonom Švicarcu (sa službom u Rimu) koji je dobro poznao francuski, talijanski i hrvatski jezik.³⁸ Prepričao je hrvatsku baladu („slijedeći ilirsku poemu”) prema Fortisovu tekstu, ponešto je pridodao, ali i oduzeo od izvornog teksta. Očito je dobro razumio stilsku funkciju antiteze koju je svrhovito pretvorio u poticajna retorička pitanja koja su mu poslužila kao uvod u

³¹ Thomas, 2013:65-66.

³² Thomas, 2013:65-79.

³³ Thomas, 2013:66.

³⁴ Karadžić, V. S. (1814) „Xalosna pjesna plemenite Asan-aginice”, u: *Mala prstonarodnja slaveno-serbska Pjesnarica*, Wien, str. 112. – 116.

³⁵ Suprotno tomu Vuk je Karadžić u prvom izdanju prevodio Fortisovu hrvatsku *Asan-agicu*, unosio nove izraze, preoblikovao neke stihove, zamijenio mnoge hrvatske riječi srpskima itd., a zatim je svoj tekst predstavljao kao izvornu srpsku pjesmu.

³⁶ Thomas, 2013:66-67.

³⁷ Anonyme (MDCCLXXVIII) „Chanson sur la mort de l'illustre épouse d'Asan-aga”, u: *Voyage en Dalmatie par M. L'abbé Fortis*, Berne.

³⁸ Objavio ga je i Alija Isaković u knjizi *Hasanaginica 1774–1974* (Sarajevo, 1975., str. 163. – 165.).

zanimljivu priču. Budući da je romantizam davao veliku važnost mašti i osjećajima, zasigurno se to emotivno prepričavanje moglo svidjeti onodobnim francuskim recipijentima, zato što je na visokoj razini predočena neizbježnost tragične sudbine žene koja je voljela svoga supruga, ali nije se mogla suprotstaviti običaju koji je muslimankama zabranjivao posjećivanje supruga bez njihova poziva.

U odjeljku koji posvećuje anonimnom prijevodu *Asan-aginice* profesor Thomas zamjećuje povećan broj slikovitih izraza kojih nema u izvornom tekstu, ali nije moguće potpuno suglasje s njegovom tvrdnjom da „francuski prijevod zamjenjuje talijanski”³⁹ jer raščlamba i usporedba pokazuju da je „anonimni prevoditelj” prilagođivao upravo neke hrvatske sintagme kojih nema u talijanskom prijevodu. Nerazumljivo je prešućivanje nazivanja izvornog teksta hrvatskim, bez obzira što bi se najvjerojatnije Sorbonnin profesor tom povijesnom istinom zamjerio pojedinim sudionicima toga znanstvenog skupa, osobito glavnom organizatoru i svome predgovorniku čija tvrdnja da je „*Hasanaginica*” prva „srpska pjesma” koja je prevedena na francuski jezik,⁴⁰ podsjeća na slično, stotinu godina staro posrblijevanje Jovana Skerlića u tekstu *Šarl Nodje*:

„Knjiga opata Đovana Batista Fortisa *Putovanje u Dalmaciji* izišla je na talijanskom 1774, i već 1778. pojavio se u Bernu njen francuski prevod. Nepoznati prevodilac dao je i srpski original i francuski prevod *Žalosne pjesance plemenite Asan-aginice*, i to je bila prva naša narodna pesma koja se javlja na francuskom jeziku.”⁴¹

U Nodierovoj se knjizi ne spominje ni pridjev „srpski” ni imenica „Srbija”. Međutim, neistine koje je lansirao Skerlić neki su uporno ponavljali pa ima, koliko se vidi, „dobrih” učenika i početkom 21. stoljeća.

* * *

Premda Sorbonnin profesor točno navodi da je nakon „anonimnoga” drugi francuski prijevod iz 1807. (objavljen nakon trinaest godina: 1820.) napravio Marc Bruère Desrivaux (Marko Bruerević),⁴² trebao je potencijalnim čitateljima svoga teksta objasniti da je dotični i vrlo dobar hrvatski pisac koji je dugo živio i stvarao u Dubrovniku te ga volio kao

---

³⁹ Thomas, 2013:67.

⁴⁰ Bojović, 2013:55.

⁴¹ Skerlić, J. (1975) „Šarl Nodje”, u: Isaković, A., 1975:177.

⁴² Bruère Desrivaux, M. (1820) „Le divorce”, u: Pouqueville, H., *Voyage de la Grèce*, str. 135. – 137.

svoj najdraži grad. Svrhovito je ovdje još pridodati da gotovo i nije imao prijatelja osim Dubrovčana kojima je opširno i često pisao iz Travnika i Skadra gdje je bio francuski konzul.⁴³

Bruerevićev prozni prijevod Fortisove *Asan-aginice* s naslovom *Rastava* uključio je François Charles Hugues Laurent Pouqueville (francuski putopisac, medicinar, arheolog, etnolog, egipatski i turski robijaš te general) u svoj znameniti putopis *Putovanje u Grčku*.⁴⁴ Dobio ga je od samog prevoditelja u Dubrovniku prije putovanja u Bosnu. Putujući od ušća rijeke Cetine preko Livna, Šuice, Kupresa i Uskoplja u Travnik, tadašnje vezirsko središte turske Bosne, istaknuo je najvišu ocjenu Bruerevićevu prijevodu.⁴⁵ Takvu mu je ocjenu dao i Rudolf Maixner nakon stotinu i više godina, ističući posebice da je riječ o prevoditelju koji izvrsno poznaje oba jezika: hrvatski i francuski, ali i latinski i talijanski.⁴⁶ O tome je sustavno pisala i Slavica Stojan istražujući „književno naslijeđe na četiri jezika” Marka Bruerevića.⁴⁷

Petnaestak redaka Thomasovih komentara Bruerevićeva prijevoda ne pridonose značajno očekivanim modernim predstavljajima recepcije hrvatske balade *Asan-aginica* u Francuskoj jer su prešućene činjenice koje ne idu u prilog tezi o „pripadnosti” te hrvatske balade srpskoj književnosti.⁴⁸ Zamijetio je neka odstupanja u prijevodu, ali prevoditelju, hrvatskom i francuskom književniku, nije izrekao zaslužene pohvale kao što je to već poodavno učinio Rudolf Maixner.⁴⁹

Izlaganje u kontekstu srpske književnosti o Bruerevićevu prijevodu *Asan-aginice* koji je nastao u Dubrovniku, potiče teška pitanja. Budući da u Dubrovniku i cijeloj Hrvatskoj neće biti brzih zaborava srbočetničke agresije, ali ni zaborava, među ostalim, dvjestogodišnjih velikosrpskih pokušaja otimanja hrvatskih književnih djela i hrvatskih pisaca (ali i hrvatskih teritorija, među njima i hrvatskoga grada Dubrovnika), bilo čije nespretno (i nehotično!) propuštanje isticanja pripadnosti Francuza i Dubrovčanina Marka Bruerevića hrvatskoj književnosti neće rezultirati

⁴³ Stojan, S. (2002) „The Literary heritage of Marko Bruerević in four languages”, *Dubrovnik Annals*, str. 109. – 121.

⁴⁴ Pouqueville, 1820:135-137.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Maixner, R. (1962) „Bruerevićev francuski prijevod *Hasanaginice*”, u: *Građa za povijest književnosti hrvatske* 28, str. 389. – 397.

⁴⁷ Stojan, 2002:109-121.

⁴⁸ Thomas, 2013:68.

⁴⁹ Maixner, 1962:389-397.

hrvatskim povjerenjem u njegovu znanstvenu objektivnost, argumentaciju i zaključke.

* * *

Godine 1813. na francuski je tu „ilirsku baladu” djelomice prepjevao (dvadeset pet stihova) već spomenuti istaknuti francuski pisac Charles Nodier i objavio u listu *Le télégraphe officiel*, a cijelu je zatim preveo u prozi te objavio 1820. u *Annales de la littérature et des arts*, zatim u *La Foudre*, godine 1821., pa iste godine pod naslovom *Asan-aginica* (*Asanova žena*) kao dodatak svome djelu *Smarra ili noćni demoni*.⁵⁰ Bio je uzorno naobražen, ambiciozan, produktivan i vrlo uspješan književnik, romantičar, devet mjeseci knjižničar i tajnik guvernera Ilirskih pokrajina (Les Provinces Illyriennes), ali i urednik službenoga lista u Ljubljani (od siječnja do listopada 1813.).⁵¹ Prevodio je Fortisov tekst, ali poprilično je odstupio od izvornika što se i moglo očekivati od istaknutog pisca koji se spretno prilagođivao francuskim čitateljima. Rudolf Maixner je ustvrdio da je Nodierov prijevod „lijepe balade” bio privlačan „francuskoj kritici čak i u šarenom i pretencioznom ruhu”.⁵² Popratio je prijevode zanimljivim bilješkama, a za povijest književnosti važno je njegovo inzistiranje na nazivu „ilirski pjesma” što je isticao kao ugledni pisac koji je bio protagonist i promicatelj francuske politike u kreiranju Ilirskih pokrajina prema Napoleonovoj koncepciji crtanja karte „nove” Europe.

Nodierovi su prijevodi onodobno imali značajan broj recipijenata. Profesor Thomas poticajno komentira i hvali njegove prijevode, osobito drugi, ali ne ističe naziv jezika niti prikladno objašnjava Nodierov podnaslov „ilirski pjesme”,⁵³ što je trebalo učiniti kad se piše o tekstovima pisca koji se iz Ilirskih pokrajina vratio punih kofera: bilježaka, crteža i različitih predmeta hrvatske kulturne baštine. Nastavio je nakon povratka dinamično objavljivati novinske i književne tekstove o „ilirskoj” odnosno hrvatskoj tematici.⁵⁴ Premda u njegovim prijevodima nema ni jedne činjenice za tvrdnju o pripadnosti hrvatske balade *Asan-aginice* srpskoj književnosti, Skerlić je u prisvajačkome velikosrpskom zanosu

---

⁵⁰ Nodier, C. (1821) „La femme d'Asan”, u: *Smarra ou les démons de la nuit*, Paris, str. 181. – 199.

⁵¹ Maixner, R. (1960) *Charles Nodier et l'Illyrie*, Paris.

⁵² Maixner, R. (1924) „Charles Nodier i Ilirija”, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 100, str. 1. – 48.

⁵³ Thomas, 2013:68-70.

⁵⁴ Isaković, 1975:166-171.

istaknuo da je on (Nodier) „bio taj” (a ne Prosper Mérimée!) koji je „u francusku književnost” uključio „prve pojmove” o srpskoj „poeziji i stvorio joj izvestan glas”.⁵⁵

Budući da drugačije od Skerlića Nodierovim prijevodima *Asan-aginice* pristupa Rudolf Maixner, ni u Bojovićevu ni u Thomasovu izlaganju nije spomenut kao znanstvenik koji je sustavno razotkrivao Vukove i sljedbeničke neistine i krivotvorbe, kao što nisu spomenuti ni znameniti slovenski znanstvenici Fran Miklošič (1813.–1891.)⁵⁶ ni Matija Murko (1861.–1951.)⁵⁷ pa ni znameniti francuski slavist André Vaillant (1890.–1977.)⁵⁸ koji su u različitim vremenima slično pisali o Vukovu odnosu prema *Asan-aginici*. Jasno je Maixner posvjedočio da je Nodier bio odličan francuski pisac, ali nije bio toliko dobar prevoditelj s hrvatskoga jezika, zato što nije stigao naučiti hrvatski odnosno „ilirski jezik” tijekom kratkoga boravka u Ilirskim pokrajinama.⁵⁹

* * *

Ernestine Pancoucke divila se Goetheovim pjesmama pa je prevela njegov prepjev *Asan-aginice* i objavila ga u knjizi *Goetheove pjesme* (1825.).⁶⁰ Premda je ostavila neke tipične lirske elemente, zapravo je tu baladu pretvorila u kratku priču koja ima poprilično uzbudljivu završnicu. Recipijenti njezine *Žalopojke Asan-agine plemenite žene* prihvaćali su taj tugaljivi tekst sa značajnim interesom. Profesor Thomas je korektno naveo njezinu bilješku u kojoj je istaknuto da je tekst „preveden sa slavenskoga”, čime je demantirao srpske povjesničare književnosti koji su neistinito pisali o njezinim tvrdnjama da je prevodila „sa srpskoga”.⁶¹

* * *

Nodierovi su prijevodi *Asan-aginice* najvjerojatnije utjecali na Prospera Mériméea koji je 1827. tu hrvatsku baladu „anonimno” ukompo-

⁵⁵ Skerlić, 1975:178.

⁵⁶ Miklošič, F. (1883) „Über Goethe's Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga. Geschichte des Originaltextes und der Uebersetzungen”, *Sitzungsberichte der Kais, Akademie der Wissenschaften Philosophisch Classe*, Wien, str. 413. – 490.

⁵⁷ Murko, M. (1932) „Der Klaggesang der edlen Frauen des Asan Aga. Zu Goethes Gedächtnis”, *Slavische Rundschau IV.*, str. 97. – 114.

⁵⁸ Vaillant, A. (1939) „Vuk Karadžić i *Hasanaginica*”, *Revue des études slaves*, Paris, 1-2, str. 87. – 98.

⁵⁹ Maixner, 1924:1-48.

⁶⁰ Pancoucke, E. (MDCCCXXV) „Complainte de la noble femme d'Azan Aga”, u: *Poésies de Goethe*, Paris, str. 86. – 93.

⁶¹ Thomas, 2013:72.

nirao u svoje djelo *Gusle ili izbor ilirske poezije, prikupljene u Dalmaciji, Bosni, Hrvatskoj i Hercegovini*.⁶² Tek je nakon petnaest godina (1842.) priznao da je to njegovo djelo (njegov izbor) te razotkrio razloge prikrivanja. Učinio je lik Asan-aginice vrlo dojmljivim, egzotičnim, štovateljicom običaja i zakona koje čovjek, posebice žena, ne može mijenjati. *Asan-agicu* i druge hrvatske pjesme nazivao je „ilirskim pjesmama”.⁶³ Premda Mérimée nije slavio ni Srbiju ni Srbe u prvom izdanju *Gusala*, pojedini srpski povjesničari književnosti potrudili su se u posrblijanju toga djela.

Jovanu Skerliću nije se sviđalo što je Mérimée prevodio Fortisovu *Asan-agicu*, a otklonio Vukovu *Hasanagicu*. Učitelja Skerlića u posrblijanju hrvatske kulturne baštine pokušao je nadmašiti Vojislav M. Jovanović (Voyslav M. Yovanovitch) posvećujući Mériméeovu književnom djelu opsežnu studiju, s mnoštvom netočnosti i nerazumljivosti barem glade *Asan-aginice*.⁶⁴

Jovanovićeva studija Bojoviću je vrlo važan izvor.⁶⁵ Profesor Thomas ponajprije hvali Mériméeov prijevod *Asan-aginice*, a zatim pridodaje Jovanovićeve tvrdnje da „taj prevoditelj” nije znao „serbo-croate” („srpsko-hrvatski”) te ističe da je dobro što je taj veliki francuski pjesnik oslobodio svoj prijevod mnoštva pridjeva koji su „krasili” prethodne francuske prijevode.⁶⁶

* * *

Tri je godine nakon Mériméea (1830.) prijevod u prozi pod naslovom *Plemenita Asan-agina žena* objavio Gérard de Nerval.⁶⁷ Budući da se bavio Goetheovim književnim djelom, preveo je upravo njegov prejev Fortisove *Asan-aginice*. Naglašeno ga je obojio prepoznatljivošću tegobna života, obespravljenosti, dubokim poniženjem muslimanske žene, a postigao je i vrlo značajnu slikovitost. Uključivao je tipična francuska stilska sredstva, što može poduprijeti i zaključak o dodatnome

⁶² Mérimée, P. (1827) „Triste ballade de la noble épouse d'Asan-aga”, u: *La Guzla ou choix de poésies illyriques, recueillis dans la Dalmatie, la Bosnie, la Croatie et l'Herzégovine*, Paris – Strasbourg, str. 251. – 255.

⁶³ Maixner, R. (1956) *Quelques victimes de la «Guzla» de Prosper Mérimée*, Paris.

⁶⁴ Yovanovitch, V. M. (1911) *La Guzla de Prosper Mérimée*, Paris.

⁶⁵ Bojović, 2013:56-59.

⁶⁶ Mériméeu su neistinito pripisivali promidžbu srpske književnosti na francuskome jeziku u skladu s megalomanskim planovima velikosrpske politike koja je i do početka 21. stoljeća svijetu pokazivala svoje pravo lice.

⁶⁷ Nerval, G. de (1830) „Complainte de la noble femme d'Azan-Aga”, u: *Poésies allemandes (Klopstock, Goethe, Schiller, Burger)*, Paris, str. 321. – 323.

povelikom odstupanju od Fortisova izvornoga teksta. Profesor Thomas pohvalno ističe da taj prozni prijevod može stajati „uz bok” Nodierovu i Mériméeovu prijevodu,⁶⁸ ali s tom se tvrdnjom nije lako u potpunosti usuglasiti zbog vrlo velikih odstupanja od izvornika.

* * *

Među sto izabranih narodnih usmenih pjesama različitih naroda u svijetu G. Fulgence objavljuje u godini 1830. rimovani i uglazbljeni prijevod balade *Asan-aginica* pod naslovom *Asan-aga, ilirska pjesma* koji je bio namijenjen pjevanju na pozornici uz pratnju pijanina ili harfe.⁶⁹ Piše o „ilirskoj pjesmi” što ne može biti argument onima koji svaki prijevod Goetheova prepjeva na francuski jezik nazivaju „srpskom pjesmom”.

* * *

Za potrebe je svojih studenata na Sorbonni sveučilišni profesor Claude Fauriel priredio prijevod *Asan-aginice* na francuskome jeziku u akademskoj godini 1831./1832. Ostao je taj tekst podugo u rukopisu, a objavio ga je Miodrag Ibrovac nakon gotovo stotinu godina (1927.) i popratio tvrdnjama da je Fauriel gledao na tu baladu kao na srpski tekst.⁷⁰ Pogriješio je Ibrovac, ali još više griješe pojedini suvremeni slavisti koji zaključke stvaraju na temelju njegovih i sličnih neznanstvenih pristupa. Vjerojatno bi nekima, kad je riječ o jeziku *Asan-aginice*, itekako pomoglo upoznavanje barem nekih istraživanja Mate Šimundića,⁷¹ Mire Menac-Mihalić⁷² i Ive Lukežić o hrvatskim govorima na prostoru gdje je nastala hrvatska balada *Asan-aginica*.⁷³

Budući da je Ibrovac slavio poliglota profesora Fauriela kao promicatelja grčke i srpske narodne pjesme, ponavlja to na svoj način i profesor Thomas.⁷⁴ Najvjerojatnije se Fauriel poslužio prijevodom s njemačkoga Thérèse Albertine Louise von Jacob (pseudonim Talvj). Ocjenjivao je Fortisov prijevod kao „ni dobar ni točan”, kako to ističe sadašnji Sor-

⁶⁸ Thomas, 2013:72.

⁶⁹ Fulgence, G. (1830) „Asan-aga, chant illyrien”, u: *Cent chants populaires des diverses nations du monde*, Paris, str. 28. – 30.

⁷⁰ Ibrovac, M. (1966) *Claude Fauriel et la fortune européenne des poésies populaires grecque et serbe*, Paris.

⁷¹ Šimundić, M. (1979) „Jezik narodne balade 'Asanaginice'”, *Rad JAZU*, 19, str. 11. – 131.

⁷² Menac-Mihalić, M. (2005) *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj*, Zagreb.

⁷³ Lukežić, I. (2005) „Dijalektološko čitanje Fortisove *Asanaginice*”, *Čakavska rič*, 1-2, str. 101. – 129.

⁷⁴ Thomas, 2013:73-74.

bonnin profesor koji je propustio na tome znanstvenom skupu ponešto izreći i o Karadžićevu krivotvorenom tekstu te pridonijeti razrješenju stare zagonetke o izbjegavanju Élise Voïart da u svoje knjige (1834.) s narodnim pjesmama koje je skupio Vuk Karadžić uključi cjeloviti Goetheov prijevod Fortisove *Asan-aginice*.

* * *

Nema dvojbe da je bio svestran i iznimno slavan poljski književnik Adam Mickiewicz, ali isto tako treba istaknuti da je bio vrlo skroman poznavatelj povijesti i kulture naroda koji žive na Balkanu i srednjoj Europi, bez obzira koliko se trudio drugačije predstaviti sebe. Tijekom boravka u Francuskoj, nakon dugoga političkog izbjeglištva, predavao je slavistiku u „Collège de France” (1840./1841.) te nespretno tumačio i uglavnom površno prevodio književna djela iz slavenskih književnosti, ali pridodavao im je svoj specifični „politički zanos” što je privlačilo značajan broj francuskih čitatelja, sklonih mijenama francuskoga društva i političkoga zemljovida tadašnje Europe. Budući da nije znao ni hrvatski ni bugarski ni srpski, za svoje predavačke potrebe uglavnom je prevodio s njemačkoga.

U okolnostima emigrantskog života i rada na prestižnoj visokoškolskoj ustanovi Mickiewicz je pokušao napraviti neki prijevod kojim bi ojačao svoj ugled. Njegov prijevod *Asan-aginice* na francuski jezik objavljen je tek 1849.⁷⁵ U pohvalama je isticano da je odličan poznavatelj „slavenske duše” što se i moglo prihvatiti kad se govorilo o Rusiji u kojoj je dugo živio. Hrvatsku nije uopće poznavao, a iz karakterizacija likova hrvatske balade *Asan-aginica* moglo bi se bez dvojbe zaključiti da mu nisu bili jasni odnosi među pripadnicima različitih vjera i naroda u Osmanском Carstvu. To je i razlog njegovih velikih propusta u prijevodu, pa s današnjih znanstvenih motrišta ne bi za taj prijevod mogao dobiti pozitivnu ocjenu, kao ni za pogrešno pripisivanje balade *Asan-aginice* dok je izricao prognozu koju nakon šesnaest desetljeća Boško Bojović navodi kao moto svomu izlaganju.⁷⁶

---

⁷⁵ Prvi prijevod *Asan-aginice* na poljskom jeziku objavio je Kazimierz Brodziński godine 1819. Mickiewicz je taj prepjev nespretno preveo na francuski.

⁷⁶ Bojović, 2013:53.

* * *

Henri Blaze (de Bury) preveo je Goetheovu *Asan-aginicu* (1843. i 1862.) pod naslovom *Žalopojka Asan-agine plemenite žene*.⁷⁷ Premda je taj prijevod u prozi, nesvagdašnjom uporabom nekih rečeničnih znakova ostvarena je solidna dinamika pripovijedanja, zapravo prepričavanja Goetheova prepjeva, u čemu se očitovalo svojevrsno oponašanje strukture njegovih stihova. Malo je dostupnih podataka koji bi mogli posvjedočiti o recepciji toga prijevoda, ali postoje tragovi o prisutnosti te pjesme u francuskim školama.

Slično je Blazeovu proznom tekstu strukturirao Xavier Marmier svoj prijevod *Asan-aginice* (1854.). Nije zatajio da mu je kao predložak poslužio tekst prevoditeljice koja se potpisivala kao Talvj.⁷⁸ Nedinamičan je taj prijevod jer su rečenice opterećene pridjevima pa se može govoriti o slikovitom prepričavanju pojedinih dijelova balade. Ipak, možda se nekim čitateljima taj prijevod više sviđao od Blazeova jer je bio „okićeniji” stilskim figurama.

* * *

Auguste Dozon, vrlo važan francuski diplomat na Balkanu u 19. stoljeću, konzul u Albaniji i Srbiji, poliglot (vrlo dobro razlikovao hrvatski jezik i srpski jezik), osobito odličan poznavatelj orijentalnih jezika, preveo je dio *Asan-aginice* (1859.) kao „srpsku narodnu pjesmu” dok je boravio u blizini kneza Miloša Obrenovića.⁷⁹ Bio je upoznat sa srpskim političkim i vojnim planovima koje je u skladu sa svojom protuturskom politikom i hegemonističkim programima dugo podupirala i financirala Austrija, ali pomogao je i u pristizanju Francuske na istočni Balkan dok je Osmansko Carstvo bilo u raspadu. U bilješci koja je ukomponirana u taj prepjev ambicioznoga pisca i prevoditelja, iznimno uspješnoga diplomata, navodi se da je ta pjesma, nakon što je objavljena na njemačkom u Goetheovu prijevodu, zapravo uvela srpsko pjesništvo u „književni svijet”. Hvalio ga je Vojislav Jovanović, a hvali ga i Paul-Louis Thomas premda je teško prepoznati najvažnije razloge za njihovu nezasluženu pohvalu osim bilješke u kojoj se *Asan-aginica* nekorektno pripisuje srp-

⁷⁷ Blaze (de Bury), H. (1843; 1862) „Complainte de la noble femme d’Hassan-Aga”, u: *Poésies de Goethe*, Paris, str. 83. – 85.

⁷⁸ Marmier, X. (1854) „*Élégie de la femme de Hassan-Aga*”, u: *Lettres sur l’Adriatique et le Monténégro*, Paris, str. 300. – 303.

⁷⁹ Dozon, A. (1859) „La femme de Haçan-Aga”, u: *Poésies populaires serbes*, Paris, str. 227. – 231.

skoj književnosti.⁸⁰ Obojica su zaboravila uvod u toj knjizi u kojem izrije-
kom piše da su se Hrvati kao nacija razvijali povijesno, religiozno i lite-
rarno različito od Srba.⁸¹ Nekoliko je izdanja imala Dozonova knjiga, a u
svakom je zapravo stupnjevito pojačavana promidžba Srbije, nove ambi-
ciozne državice na Balkanu, a tek zatim usmene narodne književnosti.

* * *

Znakovito je na tome znanstvenome skupu u Bordeauxu (2010.)
bilo prešućivanja znamenitoga slovenskoga jezikoslovca Frana Miklošiča
(1813. – 1891.), profesora na bečkom sveučilištu, koji je dokazao
da je Vuk Karadžić „ukrao” Hrvatima *Asan-aginicu*. Naime, godine 1868.
pronašao je *Splitski rukopis* koji je poslužio Fortisu kao izvornik, a godi-
ne 1883. nakon dugih istraživanja i promišljanja taj je slavni bečki sve-
učilišni profesor napisao raspravu koju velikosrpska promidžba panično
izbjegava na sve moguće načine.⁸² Na temelju jezičnih obilježja s veli-
kom je sigurnošću zaključio da je balada nastala na području Imotske
krajine⁸³ te nedvojbeno je odredio kao hrvatsku narodnu baladu.⁸⁴

* * *

Godinu dana nakon Miklošičeva pronalaska *Splitskog rukopisa* ro-
dio se Vojislav M. Jovanović Marambo (Voyslav Yovanovitch, 1884. –
1968.) koji je sustavno krivotvorio povijesne činjenice i pripisivao *Asan-
aginicu* srpskoj književnosti bez ikakve argumentacije, izrazito s pozicija
velikosrpske politike, u skladu s Garašaninim *Načertanijem* (1844.).⁸⁵
Kao dvadesetogodišnjak je bio ismijavan zbog neuspjelih dramskih tek-
stova, a doktorirao je u Grenoblu (1911.) na temu *Gusle Prospera Méri-
méea*. Taj je Skerlićev učenik također htio dati svoj prinos prevođenju
Asan-aginice kao „srpske” pjesme na francuski jezik pa je preveo pede-
setak stihova za potrebe svoje doktorske disertacije po kojima se brzo
prepoznaje da nije ni dobar ni izvorni govornik francuskoga jezika. Godi-
ne 1912., nakon povratka iz Francuske, izabran je za docenta beograd-
skog sveučilišta, a u rujnu 1914. je u zapovjedništvu srpske vojske za-
dužen za promidžbu, u čemu se i nije dokazao pa je bio degradiran, a

⁸⁰ Thomas, 2013:74-75.

⁸¹ Dozon, 1859:XV.

⁸² Miklošič, 1883:413-490.

⁸³ Usp. Milas, M. (1978) „Nastanak i širenje *Hasanaginice*”, *Imotska krajina*, 191, str. 7.

⁸⁴ Usp. Šimundić, M. (1971) *Govor Imotske krajine i Bekije*, Sarajevo.

⁸⁵ Garašanin, I. (1844) *Načertanije*.

malo kasnije je bio i osumnjičen za nedopustivu suradnju s nekim stranim službama. Nakon rata bio je urednik listova i časopisa, a cijeli život bio je uporni „posrblijivatelj” hrvatskih kulturnih i književnih dobara te promicatelj srpske ekspanzionističke politike na Balkanu. Kao agresivni srpski nacionalist hvalio je sve one koji su posrblijivali hrvatsku baladu *Asan-aginicu*. U studiji o Prosperu Mériméeu posebno je isticao njegov navodni veliki interes za srpsku književnost premda istaknuti francuski pjesnik u prvom izdanju *Gusala (La Guzla)* nije nudio argumente za takve zaključke. Bez imalo ustručavanja posrblijivao je pripadnike svih vjera i naroda koji žive na zapadnom Balkanu, a o toj baladi izrijekom kaže:

„Scena *Tužne balade* dešava se kod muslimanskih Srba iz Bosne, zemlje gdje je ta pjesma nastala, u vrijeme koje je teško odrediti; stil i jezik srpskih pjesama su doista u svim vremenima vrlo slični.”⁸⁶

Bojoviću je Jovanović, kao što je već istaknuto, važan izvor spoznaja o recepciji „srpske književnosti” u Francuskoj,⁸⁷ a Thomas ga, barem tako se stječe dojam, cijeni kao znanstvenika.⁸⁸ S povjerenjem u dobre namjere Sorbonnina profesora, moglo bi se, ipak, ustvrditi da ga ne poznaje ni kao političara ni kao falsifikatora povijesnih činjenica.

* * *

Léo d'Orfer (pravo ime: Marius Pouget) također se okušao u prepjevu *Asan-aginice* (1916.) koju je izrijekom predstavljao kao „srpsku narodnu pjesmu” iako nije naveo nikakve vjerodostojne argumente za takve tvrdnje.⁸⁹ Često je dolazio u Beograd, Srbiju i na Balkan u godinama prije Prvoga svjetskog rata kao službenik francuske državne službe. Bio je navodno predstavljan kao profesor francuskoga jezika u Beogradu, kao i Pierre Combret de Lanux (Gideov miljenik i tajnik!) te Sibe Miličić, hrvatski književnik, koji je pobjegao iz Dubrovnika nakon otkrića njegove suradnje sa srpskim i francuskim tajnim službama.⁹⁰ Tada je u Beogradu bilo poprilično mladih hrvatskih intelektualaca koji su željeli raspad Austro-Ugarske i pripremali se za studij u Francuskoj nakon dobivanja srpske odnosno francuske stipendije.

⁸⁶ Yovanovitch, V. (1911) „La ballade de l'épouse d'Asan aga”, u: „*La Guzla*” de Prosper Mérimée, Paris.

⁸⁷ Bojović, 2013:56-59.

⁸⁸ Thomas, 2013:74-75.

⁸⁹ D'Orfer, L. (1916) „La Femme de Haçan-Aga”, u: *Chants de guerre de la Serbie*, Paris.

⁹⁰ Pandžić, V. (2011) „Prilozi za životopis Tina Ujevića”, u: *Kijevske rasprave o hrvatskim književnicima*, Split, str. 126. – 127.

Suradivao je Léo d'Orfer sa srpskim vlastima na različite načine, a posebice je obećavao mladim Hrvatima bogatu plaću za borbu protiv Austro-Ugarske. Na „žurkama” (onodobni srpski razgovorni izraz!) – koje je priređivao Pierre Combret de Lanux, profesor, književnik i diplomat – sigurno se tijekom travnja i svibnja 1912. upoznao i s Tinom Ujevićem⁹¹ koji mu je u Parizu (1916.) itekako pomagao u prevođenju *Asan-aginice* na francuski jezik, što se može jasno zaključiti po nekim jezičnim i stilskim obilježjima te poznavanju prostora u kojem su se događale Asan-aginičine nevolje i tragični završetak. Tin je tada bio službenik Srpskoga poslanstva u Parizu, pa mu je to bila i obveza.⁹²

Prijevod Léa d'Orfera, angažiranog političara, redaktora, novinara, vojnog savjetnika itd., izdvojio je Sorbonnin profesor kao primjer francuskoga prijevoda u 20. stoljeću koji zaslužuje posebnu pozornost. Uistinu se ne smije zaobići umjetnička vrijednost njegova prijevoda, ali ne smije se ni zatajiti ni stajalište da je taj prijevod uglavnom djelo hrvatskoga pjesnika Tina Ujevića (Augustina Ouévitcha) koji je 1916. bio najvažniji srpski gramatičar u Francuskoj nakon što je s Pierreom Combretom de Lanuxom objavio *Osnove gramatike srpskoga jezika*.⁹³

D'Orfer je knjigu izabranih pjesama pod naslovom *Ratničke pjesme iz Srbije* ulizički posvetio princu Aleksandru Karađorđeviću.⁹⁴ U tome poslu morao mu je pomagati i Augustin Ujević.⁹⁵

* * *

Povelik je broj prijevoda ili barem pokušaja prevođenja *Asan-aginice* zasigurno nastao između dvaju svjetskih ratova, osobito na sveučilištima, jer su mnogi smatrali tu pjesmu zanimljivom za prevođenje. Uglavnom su ti prijevodi ostali nepoznati, neki vjerojatno i uništeni, a među njima je bio velik broj dramatizacija te hrvatske balade.

Krajem 1930-ih najviše je pozornosti privukla rasprava o *Asan-aginici* istaknutoga francuskog slavista Andréa Vaillanta. Premda su mnogi slavisti dobro znali za Vukovo „posrbljivanje” *Asan-aginice* (o čemu je u 1880-im godinama, kako je već istaknuto, sustavno i argumentirano

---

⁹¹ Pandžić, 2011:132-139.

⁹² Isto.

⁹³ Lanux, P. de – Ouévitch, A. (1916) *Grammaire élémentaire de la langue serbe*, Paris.

⁹⁴ D'Orfer, 1916.

⁹⁵ Pandžić, 2011:126-128.

pisao Slovenac Miklošič), mnogi su slijepo slijedili njega i njegove sljedbenike nazivajući *Asan-aginicu* „srpskom pjesmom”.

Miklošiča i Vaillanta zaboravljaju i Bojović i Thomas, što začuđuje dok se govori o recepciji *Asan-aginice* na francuskome jeziku. Naime, Vaillant je neosporno jedan od najistaknutijih francuskih slavista u 20. stoljeću, ali i jedan od najvažnijih kritičara Vuka Karadžića i njegovih sljedbenika, krivotvoritelja. U Versaillesu je u studenome 1938. dovršio već spomenuti tekst *Vuk Karadžić i Hasanaginica* u kojem je sugestivno istaknuo da je Karadžić obično bilježio nekoliko varijanti narodnih pjesama, koje su mu ispjevali poznati pjevači, a zatim ih je selekcionirao i mijenjao prema svojim kriterijima,⁹⁶ što je nedopustivo prema temeljnim načelima prikupljanja narodnoga stvaralaštva.⁹⁷ Primjerice, o Fortisovoj *Asan-aginici* koju je na njemački preveo Goethe, a objavio Herder, Vuk nije imao (ističe Vaillant) dobro mišljenje.⁹⁸ „Korigirao ju je bez skrupula” 1814., a u izdanju iz 1846. vratio se poprilično Fortisovu tekstu, ali i ostavio većinu svojih falsifikata, pravdajući se da je stranac Alberto Fortis „slabo poznavao jezik”.⁹⁹

Vaillant je izravno osuđivao Vukov odnos prema *Asan-aginici* koji ne pripada modernom istraživaču usmenoga stvaralaštva.¹⁰⁰ Premda Vuk nije bio siguran da je *Asan-aginica* „prava narodna pjesma”, ipak ju je predstavljao kao „srpsku narodnu pjesmu” jer je bio „opsjednut romantičnim nacionalizmom” i „srpskim partikularizmom” pa je planski „posrbio hrvatsku *Asan-aginicu*.”¹⁰¹

Taj ugledni francuski slavist nadalje je tvrdio da nije samo riječ o pojedinim jezičnim promjenama te vanjskom obliku nego i o netočnostima, ali i opasnom narušavanju povjerenja u Fortisov tekst. Posebno je kao neprihvatljive apostrofirao Vukove stilske preinake, usmjerene na oponašanje „hercegovačkoga” a ne „dalmatinskog pjevača”, te namećanje svoga „jezičnog ideala”.¹⁰² Odbacujući Vukov nestručni pristup narodnim pjesmama, tvrdi da on nije bio „moderni folklorist”, nego je htio stvoriti „narodni jezik” po svome ukusu.¹⁰³

⁹⁶ Vaillant, 1939:87-88.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Vaillant, 1939:88.

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Vaillant, 1939:90.

¹⁰² Vaillant, 1939:89-90.

¹⁰³ Vaillant, 1939:90.

Usuglasio se Vaillant u potpunosti sa slovenskim jezikoslovcem Franom Miklošičem da je Vuk posrbio hrvatsku *Asan-aginicu*. Osobito je hvalio prvi „anonimni” prijevod na francuski jezik iz 1778. bez obzira koliko je „nevjeran izvorniku” jer je sačuvao atmosferu 18. stoljeća.¹⁰⁴ Neosporno je dokazao da je „siže” *Asan-aginice* bio tradicionalan, ali pjesma se mijenjala jer je Dalmacija oduvijek bila otvorena prema novim utjecajima. Kao i Miklošič očito je smatrao da je Vuk posrbljivanjem *Asan-aginice* nastojao posrbiti veliku većinu Hrvata, štokavaca, u okviru velikosrpskih želja koje se u povijesti vode kao tragični, megalomanski program „Velike Srbije”.

Rasprava Andréa Vaillanta, iznimno zanimljiva i značajna za hrvatsku i uopće slavensku filologiju, nije zbog određenih razloga privukla pozornost ni Boška Bojovića ni Paul-Louisa Thomasa. Ne mogu imati opravdanja za takve postupke jer vjerojatno nije bila „zabranjena” istina o *Asan-aginici* na tome međunarodnome znanstvenom skupu koji ju je navodno tretirao kao srpsku pjesmu, a samo je Sorbonnin profesor usputno spomenuo i njezinu pripadnost hrvatskoj te bošnjačkoj književnosti. Teško je povjerovati da ne poznaju Vaillantovu raspravu. Međutim, jasno je bez dvojbe da je izbjegnuto unaprijed izgubljeno suprotstavljane Vaillantovu nekim „novim protuargumentima” kojih jednostavno nema niti će ih biti.

* * *

U Bordeauxu, na kraju svoga izlaganja, Sorbonnin profesor Paul-Louis Thomas posvećuje pozornost prepjevu *Asan-aginice* koji je Janine Matillon (J. M.) objavila 1972. u antologiji hrvatskoga pjesništva pod naslovom *Hrvatsko pjesništvo od početka do naših dana* (u izboru Slavka Mihalića i Ivana Kušana; s uvodnom napomenom izdavača Pierrea Seghersa; s predgovorom Slavka Mihalića).¹⁰⁵ Budući da Sorbonnin profesor zasigurno znade da je to najbolji prepjev (i prijevod) *Asan-aginice* na francuski jezik, njegovo bi javno priznanje te istine ili neosporne činjenice rado pohvalili čitatelji koje nije obmanula velikosrpska promidžba.

Janine Matillon neosporno bolje poznaje hrvatski jezik i razumije Fortisov izvornik od svih prethodnih prevoditelja, ali i prepoznaje specifičnu atmosferu, povijesni i geografski kontekst prostora u kojem je

¹⁰⁴ Isto.

¹⁰⁵ „La femme de l'Aga Hasan (Asan-Aginica)”, u: Mihalić, M. – Kušan, I. (1972) *La poésie croate des origines à nos jours*, Paris, str. 49. – 51.

nastala *Asan-aginica*. Ipak, profesor Thomas ne spominje izvrsnost toga prepjeva, nego nesuvislo govori o nekakvoj „revandikaciji pripadnosti teksta hrvatskoj književnosti” koja se, po njegovu mišljenju, samo „može temeljiti na nekoliko jezičnih elemenata ili prema mjestu gdje se odvija radnja, a koje je situirano na aktualnom teritoriju Hrvatske”.¹⁰⁶ Za te začudne stručne pogreške možda je i dobio pohvalu srpskih megalomana, ali u svakom slučaju – složit će se svaki dobronamjerni europski književni stručnjak – takve se ne bi trebale događati na međunarodnome znanstvenom skupu o književnosti na kojem nije dobro određivati državne „aktualne teritorije”.¹⁰⁷

Ipak, glede prepjeva Janine Matillon – profesor Thomas zaslužio je i jednu „neutralnu” pohvalu jer procijenio je njezin prepjev kao „bliži modernim čitateljima” od starijih francuskih prijevoda,¹⁰⁸ ali slabo je utemeljio i ilustrirao tvrdnju da su prevoditeljici „vidljivo” poslušili i Fortisov tekst i Karadžićev tekst. Njezin prepjev gotovo svjedoči da je tijekom prevođenja pozornost poklanjala samo Fortisovoj *Asan-aginici*.

Neosporno je uspjela u prijenosu umjetničkih vrijednosti hrvatske usmene balade oblikujući iznijansirano stihove u kojima se milozvučje te specifična duboka dojmljivost hrvatskih izvornih stihova odražava u francuskome jeziku.¹⁰⁹ Ritmičnost njezina prepjeva temelji se ponajprije na umijeću prepoznavanja glasovnih i smislenih osobitosti hrvatskoga izvornog teksta pa zatim nastojanja za njihovom uskladbom na francuskome materinskom jeziku, ali možda joj nije uspjelo u prepjevu ostvariti željenu visoku razinu tužnoga raspoloženja koju ima dramatična završnica izvorne hrvatske balade.¹¹⁰

IV.

U posljednjih pola stoljeća na francuskim sveučilišnim slavističkim odsjecima često su izvođene prevoditeljske vježbe upravo na starim prijevodima *Asan-aginice*, ali gotovo svugdje je vršena promidžba da je to „srpska balada” što je izazivalo studentske rasprave oko pripadnosti *Asan-aginice* srpskoj ili hrvatskoj književnosti te poticalo stvaranje

¹⁰⁶ Thomas, 2013:76.

¹⁰⁷ Svaki kroatist ili slavist trebao bi znati da je to hrvatski teritorij od 7. stoljeća.

¹⁰⁸ Thomas, 2013:76.

¹⁰⁹ Mihalić – Kušan (prir.), 1972:49-51.

¹¹⁰ Isto.

suprotstavljenih skupina: „serbofila” i „kroatofila”. Većina je profesora, školovana dodatno u Srbiji, inzistirala na „srpstvu” te balade, ali sve je više, koliko je poznato, dobro obaviještenih studenata (ne samo hrvatskoga podrijetla ili povratnika s turističkih putovanja po Hrvatskoj) koji znaju da je *Asan-aginica* – hrvatska balada.¹¹¹

* * *

Najvjerojatnije je još nekoliko francuskih prijevoda ili prepjeva *Asan-aginice* završeno do kraja 20. stoljeća, ali umjesto razotkrivanja, komentiranja, interpretiranja i ocjenjivanja tih novih prijevoda ili prepjeva – na kraju ovoga teksta važnije je isticanje potrebe konačnog suočenja s neistinama, predugo umnažanim oko prijevoda ili prepjeva te prekrasne hrvatske usmene narodne balade, koje je u svijet počeo slati Vuk Karadžić.¹¹² Neosporno je pridonio ukorjenjivanju srpske megalomanije, a u svom nacionalizmu nije prezao od nanošenja velike štete drugim narodima, osobito hrvatskomu.¹¹³ Ni on ni njegovi sljedbenici nisu se pridržavali znanstvenih načela, barem što se tiče *Asan-aginice*, stoga suvremeni slavisti ne bi im se trebali priključivati jer dvjesto godina šalju zapravo prijeteće poruke Hrvatima štokavcima da su Srbi te da je veći dio Hrvatske – „srpska zemlja”. Nažalost, mnogi i danas nastavljaju velikosrpsku politiku, u skladu sa starim osvajačkim strategijama (u kojima su sudjelovali neki književnici i jezikoslovci), iako je donosila teške ratove na Balkanu, pa i posljednji od 1991. do 1995., kada se Hrvatska uz velike žrtve obranila od velikosrpske agresije koja je imala za cilj postavljanje srpske granice na liniju: Karlobag – Karlovac – Virovitica.

---

¹¹¹Na temelju dokumentacije i drugih izvora poznajem uzroke i posljedice takvih rasprava na Sveučilištu u Bordeauxu (Université de Bordeaux III, Section d'études slaves) od 1984. do 1987. jer sam u to vrijeme živjela i školovala se u blizini toga starog sveučilišta (Talence, Pessac). Proslava tzv. „Vukove godine” (1987.) u Bordeauxu preusmjerila je moj životni put. Ovdje samo toliko, a na drugom mjestu opsežno i potkrijepljeno dokazima zašto sam zbog hrvatske *Asan-aginice* morala prekinuti školovanje i odseliti iz Francuske. Za tadašnju trinaestogodišnjakinju ostaje to trajni razlog za suprotstavljanja neistinama oko te balade, osobito onima koje se objavljuju na francuskome jeziku. U tome ću zasigurno imati potporu demokratske francuske stručne javnosti i znanosti.

¹¹²Vuka ne može opravdati činjenica da je dobio Goetheovu potporu, a Goethea – neupućenost i lakomislenost.

¹¹³Vaillant, 1939:89.

V.

Premda su mnogi već poodavno razotkrili Vukovo posrbljivanje *Asan-aginice*, početkom 21. stoljeća ima još onih – kao na Znanstvenom skupu *Srpska književnost u europskom kontekstu: tekst, kontekst i intertekstualnost* (*La Littérature serbe dans le contexte européen: texte, contexte et intertextualité*) u Bordeauxu (29. i 30. rujna 2010.) – koji se ne odriču njegovih obmana bez obzira što su u znanstvenim istraživanjima davno porušeni njegovi nesuvisli argumenti.

Nema više potrebe u ovome članku za dodatnim ilustracijama netočnosti velikosrpskih „argumentiranja”, ali treba zaključiti da je uzaludno proteklo previše vremena u kojemu se Vukova neistina predstavlja istinom. Trebalo bi se konačno osloboditi nestručnih i velikosrpskih stranputica te čitateljima diljem svijeta korektno nuditi zadovoljstvo recepcije *Asan-aginice*.¹¹⁴

¹¹⁴ U posljednjoj četvrtini 20. stoljeća, osobito u samoj njegovoj završnici, i početkom ovoga 21., intenzivira se bošnjačka promidžba o pripadnosti balade *Asan-aginica* samo bošnjačkoj književnosti. Među prvima je to potihlo ili pomalo promicao Alija Isaković koji zaslužuje pohvale za proučavanje recepcije te pjesme diljem svijeta. Na početku 1990-ih nije više ni ostavljao dvojbe oko njezine pripadnosti muslimanskoj, a zatim bošnjačkoj književnosti nakon prihvatanja imena Bošnjak (umjesto Musliman) u Ustavu Federacije BiH (1994.). Međutim, upravo je on prikupio ponajviše dokaza da je *Asan-aginica* hrvatska balada, ali to ne smije biti razlog za odricanje prava Bošnjacima da tu baladu, koja je nadahnuta islamskom kulturom i običajima, smatraju i bošnjačkom baladom. Ni bošnjačka ni hrvatska isključivost neće pomoći u razumijevanju zajedničke povijesti. Usp. Isaković, A. (1972) *Biserje (izbor iz muslimanske književnosti)*, Zagreb; Isaković, A. (1975) *Hasanaginica 1774–1974*, Sarajevo; Isaković, A. (1990) *O „nacionaliziranju” muslimana. 101 godina afirmiranja i negiranja nacionalnog identiteta Muslimana*, Zagreb.

THE RECEPTION OF ASAN-AGINICA IN FRENCH

SUMMARY

This paper briefly shows the reception of Croatian ballad *Asan-aginica* in French in the period from 1778 to 2013 with special reference to its current serbianization in the context of deceiving the European and world public for two hundred years. Recently, special attention is drawn to the works of: Parisian university professor and Belgradian researcher Bosko Bojovic on reception of Serbian folk literature in France in the early 19th century; and professor Paul-Louis Thomas from Sorbonna on French translations of *Asan-aginica* – at the scientific conference *Serbian literature in the European context: text, context and intertextuality* (*La Littérature serbe dans le contexte européen: texte, contexte et intertextualité*) in Bordeaux, September 29 and 30, 2010.

Keywords: *Asan-aginica*, reception, translations, serbianization, French language.